

MAT
KAT
PAE-
VIK

MÄRJAMAA LASTERAAMATTUKOĞU

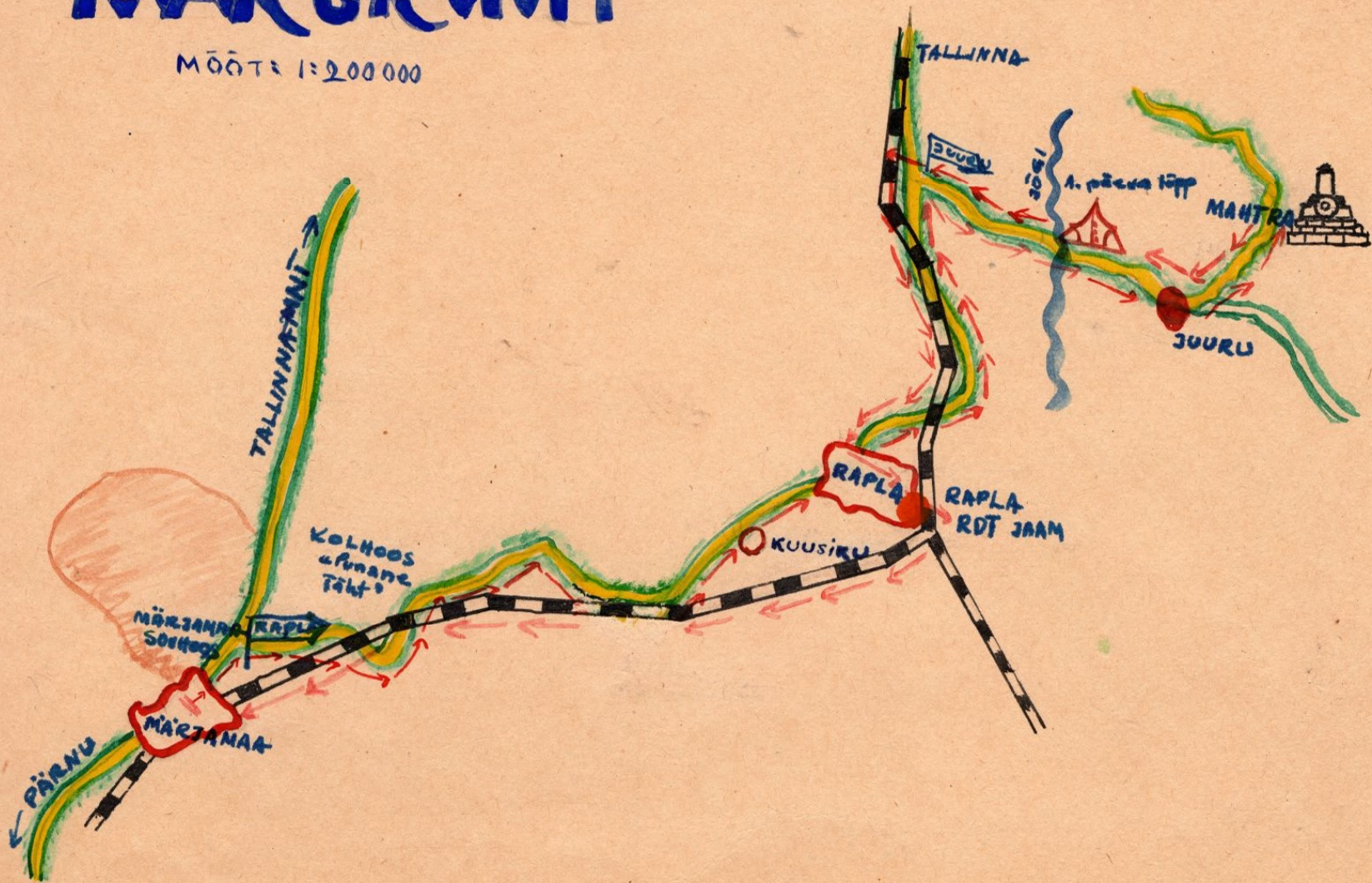

KE S
MINEVIKKV
EI MA'LETA
SEE
ELAB
MULEVI
KVNA

J. LHV

MARSRUUT

MÕÖTE 1:200 000

Mat-
kast
osa-
võt-
jad

1. Kaie Aav
2. Toivo Moorast
3. Urmas Pikani
4. Tarmo Meringo
5. Jüri Vassiljev
6. Koo Helga

Eesmärk:

tutvuda ja näha oma silmadega
meie esivanemate mehise võit-
luse - Maktra sõja paiku.

Meie jõud on meie minevik, mida
keegi meilt ära võtta ei saa;
esi-istade sangarlik rida,
jüriöö tuled ja Jäsuja.

... kollased sügislehed vahtras,
loojuva nätkese kurblik läik, -
sõjad Pühajärvel ja Mahtras,
Anija meeste Tallinnas kõik!

Jaan Kärner.

Elmisel aastal korraldatud nädalpäevadel matkal Kullamaale oma-
daringe mõningast kogemusi ning tänane julpsime tüütu sihtkoha
kahepäevaseks reisiks. Matka peamise määratsemisel oli suureks tõuke-
jõuks ka ööbinine tekkides. Seetõttu matka sihtpunktina sai Maht-
ra. Lugenud olime Mahtra sõjast, sellest kurbusest Eesti talupoegade
teoorise päevilt, aga oma sihtmärgi meid painu näha, sellest seitsi-
meji.

Matkapäevadeks said kindlaks määratud 23. ja 24. august 1963. a.
depressiivsel elmisel õhtul korraldame et Replasse sõidame rongiga. Kõnni-
kül rimbutas meid ^{aga} ilmataat - ahvardas rihmaga ja mis me siis
kõnnimekud alla 7 painu istusimegi lasteraamatuaadus ainult muu-
ses (osa ulnuse päeva kindlalt tuljard järd halbade ilmaole kar-
tusek ilmumata) ja autamine, kas minna või mitte minna. Meie
otrustuvaine puudumise tulemusena oli 30 km. jalgrattasõitu
rongisõidu asemel (rong ei sõidanud meid ja rõhkus õigel ajal).

Tel rajooni "phralinna" Replasse oli tõesti juube rõõmate - paine
ja aualis. Põrand, mis kodust minnes etol ^{igal ajal erinevad:} sinised roheline
murdad või puunad oli Replasse jõuelis kõrgel ~~alal~~
nõu värviga värvitud (maante paipitumel, mis ^{maante sõitvad autod}
ja isiklikud sõidavad - jalgrattad - ehtralt jaganud) ja nihtevävi - hal-
lad. Mis suur pluss sellel tel süüsi oli \leftarrow raputas ure
sitmist ning tegi kargesti ergus.

Mahtra ülestõusu 100. aastapäeva eel

Aitame kaasa Mahtra muuseumi täiendamisele

Vabariigi avalikkus teeb ulatuslikke ettevalmistusi Maht-
ra talupoegade ülestõusu 100.
aastapäeva tähistamiseks. Ees-
ti NSV Teaduste Akadeemia,
Etnograafiline Muuseum jt.
muuseumid koguvad üksik-
asjalisi andmeid 1858. aasta
sündmuste kohta Mahtras.
Ajalooteaduste kandidaadil
sm. Kahlil on valmimas teadus-
lik töö Mahtra talupoega-
de ülestõusu aineil. 1958. aas-
ta juuniks, Mahtra ülestõusu
sajandaks aastapäevaks, ehi-
tatakse Juuru alevisse uus
ajakohane rahvamaja, milles
osa ruume on ette nähtud
Mahtra talupoegade ülestõusu
muuseumiks. Hoone ehitami-
seks on eraldatud ligi miljon
rubla, Linna- ja Maaehituse
Ministeerium on sõlminud le-
pingu, mille kohaselt hoone
vundamendi rajamise tööd al-
gavad lähemal päevil.

Mahtra sündmuste paik
asub meie rajoonis. Senini
on aga Mahtra ülestõusu koh-
ta eksponaatide ja dokumenti-
de kogumisega meie rajoonis
tegelnud ainult Juuru 7-klas-
silise kooli pedagoogiline kol-
lektiiv.

23 aastat tagasi, Mahtra
ülestõusu 75. aastapäeval or-
ganiseeriti Juuru kooli õpeta-

jate tuppa, kooli direktori E.
Ausi initsiatiivil stend-muu-
seum, kuhu on välja pandud
rida Mahtra ülestõusu käsit-
levaid dokumente, fotosid jne.
Kuivõrd suur huvi valitseb
praegu Mahtra talupoegade
ülestõusu käsitlevate materja-
lide vastu, näitab fakt, et vii-
mase kolme nädala jooksul
on Juuru koolis asuvat muu-
seumi külastanud ligi 190 ini-
mest mitmest vabariigi rajoo-
nist.

Stend-muuseumi keskele on
paigutatud Mahtra ülestõusu
mälestusmärgi makett. Mäles-
tusmärk püstitati ülestõusu
väljale 1933. aastal, Mahtra
sündmuste 75-ndal aastapäe-
val. Sellel päeval viibis Maht-
ras ka Eduard Vilde. Stendil
on foto, mis kujutab Eduard
Vildet kõnelemas mälestus-
märgi avamisel, samas on ka
fotokoopia Vilde kõnest-käsi-
kirjast.

Hoole ja armastusega on
Juuru kooli õpilased valmis-
tanud Atla mõisa ümbruse
plaani, sellisena nagu ta oli
ülestõusu päevil. Rida fotosid
näitab, millised hooned ja
puud seal veel praegu on säi-
linud. Kahetsusega peab mär-
kima, et mitu ajaloolis-etno-
graafilise tähtsusega hoonet,

nagu Ants Tertsuse ait Maht-
ras ja Eeru kõrts Juurus, pole
võetud säilitamise kaitse alla.

Muuseumi külastajad loe-
vad masendusega stendile väl-
ja pandud eksekutsioonilehti
ülestõusnute Ants Tertsuse jt.
kohta. Samas on ka fotokoo-
pia tolleaegse Juuru kiriku-
õpetaja Bergi jutluse käsikir-
jast. Selle jutluse pidas Berg
10. (22.) veebruaril 1859,
Mahtra ülestõusnute peksu-
päeva hommikul. Berg oma
jutluses hurjutab nurjatuid ta-
lupoegi, kes oma meeletuses
on nüüd jumala viha endi
peale tõmmanud. Jutluse kä-
sikirjast loeme:

«Igga hing heitko ernast
üllemate alla, kellel keige
üllem melevald on, sest
üllemad ep ole muido, kui
Jummalast; aga kes üllemad
on, need on Jummalast sea-
tud. Kes nüüd üllemate vas-
to paneb, se panneb Jum-
mala seadmeste vasto, agga
kes vasto pannevad, need
saatvad enneste peale nuht-
lust...»

Juuru kooli muuseumis, säi-
litatakse ka üht eksemplari
«Talorahva Seadusest» aas-
tast 1858, mille «kõrgeauline
keisriherra» isiklikult on su-

vatsenud läbi vaadata ja
heaks kiita.

Mahtra talupoegade üles-
tõusu 100. aastapäeva vääri-
kaks tähistamiseks on aga
vaja koguda palju rohkem ma-
terjale, dokumente ja ekspoa-
naate, muuseumi on tarvis
ulatuslikult täiendada. Juuru
rahvamaja koduloouurimise
ring, eesotsas Juuru 7-kl. koo-
li õpetaja sm. Kruusimäega
on teinud väärtusliku algatuse
ümbruskonna elanike käest
uute eksponaatide kogumiseks.
Muuseumile on vaja möödu-
nud sajandi eesti talupoja
rehetoa sisustust, mööblit, ese-
meid, selleaegseid riideid,
mida talupojad kandsid. Sa-
muti on tarvilik koguda and-
meid Mahtra ülestõusust osa-
võtjate järeltulijate elukäigu
ja tegevuse kohta, nende osa-
võtust Suurest Isamaasõjast
jne.

On selge, et Juuru ja Maht-
ra ümbruses kõiki neid vaja-
likke eksponaate-esemeid, sa-
muti andmeid ei leidu. Selleks
peaksid kogu rajooni kultuu-
riala ja rahvahariduse tööta-
jad kaasa aitama. Rajooni
õpetajate augustikuu nõupida-
misel tegi sm. Kruusimägi
hinnatava ettepaneku: moo-
dustada õpilastest koduloo-
uurimise grupid, kes käiksid
külades vajalikke esemeid
avastamas ja korjamas. See
oleks ühtlasi ka õpilaste sil-

maringi laiendamisele kasulik
ja süvendaks neis huvi rahva
ajaloolise võitluse vastu oma
inimõiguste eest.

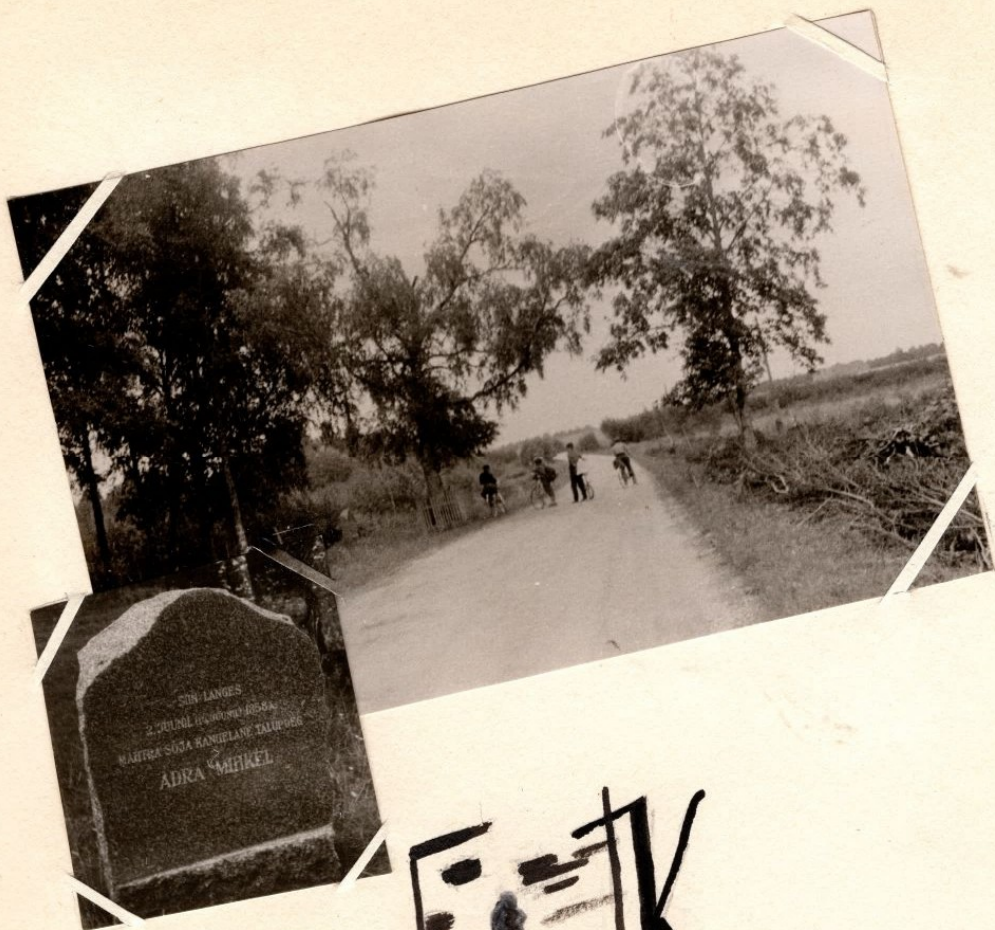
Ka rajooni kultuuriasutused
on senini liiga passiivselt suht-
unud läheneva Mahtra üles-
tõusu 100. aastapäeva tähistam-
ise üritusse. Praegu on aeg
iga rahvamaja ja iga raama-
tukogu juurde moodustada
koduloouurimise ring, kes
asuks koheselt tegelema Maht-
ra ülestõusu käsitlevate ma-
terjalide kogumisega. Raama-
tukogude kirjandusringidel on
avar tegevuspõld Eduard Vil-
de romaani «Mahtra sõda»
üksikasjalise ja laialdase tut-
vustamise alal.

Meil on olemas rohkeid või-
malusi koguda andmeid Maht-
ra ülestõusust osavõtnute jä-
reltulijate kohta. Möödunud
aastal näiteks jutustas «Uue
Elu» kolhoosi zootehnik sm.
Saveli oma kohtumisest Suure
Isamaasõja päevil ühe Ants
Tertsuse pojapojaga, kes sõ-
japäevil oli tagalas kolhoosi-
esimeheks. Selliseid teatmeid
võib rahva suust veel paljugi
koguda.

Mahtra talupoegade 1858.
aasta ülestõusu 100. aasta-
päeva tähistamine on üldrah-
valik üritus; meie rajooni töö-
tajail on aga patriootlik ko-
hustus anda oma parim selle
juubeli-aastapäeva vääriliks
kordaminekuks. S. Ojalo

—Atka - ~~Enno~~ körts. Siin pidas Hans Tertsius (Mahtsa vallatalitaja) kõne, milles kutsus üles naaberivaldade mehi neile appi tulema. Ta jutustas ka labaja veresaunast. Siiä kõrtsi juurde keguverel tõuna poolt tulnud abijõud ja kõik suundusid Mahtsa sõtta.

K

ui sa Maatra lähed,
sõber, seltsimees,
ja seal kõnnid vähe
mõisa lähistes,
siis sa näed üht kame
korbaskoortist,
mil on tüves raske,
sügar rist.

Elvaodel see rist tal
ujub pisarais,
kuigi latv on siis tal
pungis pulkvevais.
Sügisel tal sajab
lõdvast leinavasid...
See on Maatra sõja
Adra Mihkli kask.

M. Veetamm

Kasessa, mille all langes Maatra sõjas
talupoeg Adra Mikkel, lõi kas ta naine
Ann Mikkli mälestuseks risti.
Kantakse hoolt selle eest, et see rist
kinni ei kasvaks.

Juuru kirik

Selle viimse ühisel platsil eritasid
Maatra talupojad kogu kihelkonn-
na talupoegadele oma sõjanutse.
Maatralaste ülesnutse võeti teiste
valdade meeste hulgas nii tõrju-
liselt vastu, et kõster tuli kivi-
kust välja ja palus väinust,
kuna müüridel olid võimata
jutlust pidada.

Juuru kiriku
väravaesine

MUUSEUMIS

Mahtra sündumise muuseum asub Juuru Kultuurimajas. Sisearine muuseumi. Kõik uue juures seinal olid puust tööriistad: noodid, pindad, kang, mille harude otsad olid raudast jne.

Ühes vitriinis oli „Taborakwa Seadus“ - see tegelik esemepild, mida Mahtra rahvas usus ja luges.

Esponaadres olid Adra pere lüpsid, oli huvitav selle poolest, et lüpsiku tila on uuritud osast ning on ühes tiinis lüpsiku lauaga.

Muuseumis oli palju E. Onna Mahtra-tamaliidi maale, millest ta ^{andis} kinkis-iltu tantsu.

Tähelepanu pälus ahel käeraudadega, mis leiti 4.VI.1958.9. Mahtra mõisa hiigi puhastamisel. Ahela pikkus on 2.60 m ja kasutati teda lo mehe idaritoimetamiseks.

Muuseumis oli lugenist ja vaatamist palju. Lõpuks lehitsemine ka vitriinidraamatut. Üks sisukama ^{ja meeldejä} võlas nii: „Annane härrastele idaspidolgi kaigant!“ Kirjutamisel oli selle ühe Mahtra sõjast osavõtmise püüdlasi.

Jüri

Mälestussammas Maatra sõjas langenutele.
Mälestusmärgi püstitati ülestõusud võitluse
1933. a. Maatra sündmuste 75-ndal aastapäeval.
Aranisel viibid ka Ed. Vilele.
Monumendil on kirjutatud: 1858 Maatra
sõja mälestuseks 1933. Siin võitles Eesti
Talupoeg Tõe, Õiguse ja Vabaduse eest.

Maatra mõisarehe varemed.
Sellesse olid majutatud Maatrasse
saaditud karistussalga sõdurid.

mõisarehte kirjeldab Ed. Nilde oma
raamatus „Maatra sõda“ järgmiselt:
„Urine, poolmagav silm võiks tervet pilti,
mida rehealune praegu pakub, suureas
riivastusena pidada. Tõmmuhall kuni
süsimust on terve ruum. Raskaväin-
lad tahmaseis latervais oma kurvas
kollase helgiga on tontide silmad.
Küred, mis neist rauraga läbi tõnuks
ruumi poevad, kahvatabad emal ik-
ka enam ja enam suunukavali-
sens. Pikad laiad varjud rooma-
vad üle põrandad, ronivad seinu
mööda üles, tõstavad oma hiiglas
päid sarikateni.“

Selles rehes näis öine töötants üle
sahiseva vilja, löbi paksu halli
tõnuks ning pillimängus on jälle
vartade kvanne ja kõrgile nii
tuttar kikk-kökk! kikk-kökk! kikk-kökk!

Teel fuuru ületasime jõe. Otsustasime siin kaldal ööbida ning ülejäänud matkaja veta. Selles kohal oli hulk suurepäraseid eliseid - suurepärase vaade jõele ning ümbruskonnale põldudele, jõel oli paat ja jões oli kalu. Meie matkal oli ka veel, peale nii öelda teadusliku ümbruse, ka teine esmärk - matka kestel reidi ilutseda; päikest, rõhku, kala püüda.

Tagantel fuurust ööbimispaika - jõe ääres, tabas meid väga äge vihmahöög, tehes meid hambumise määras. Kuid see meid sugugi morniks ei teinud. Peistes arduis suur annus tegutsemisega elanike sisseseadmisega - peagi töomas lõne, millel hakkasime toite valmistama ja riidedel keevatama. Kõik need kerkisid nii kiiresti kui aga helgi vaarand jõuti muretseda.

Meie kange kalamees-Tarmo - aga seadis end kala püüdma, makitsedes meid vainust hoidma ja töötades meile hankida uhhaa materjali.

LAAGER

Köögitaimkond

Seal, kus laskund pajud jõe, kaldal süttib kõrge lõke. Väikest lõket ma ei tee, sest vett ei aja kuumaks see.

Magala

= Päev öhtusse jõuab, kui mõnus ja hea on laagripaik pajude salus! Siis mõtteid ja muljeid on tulvil su pea, kuid homme uus rännukoog jalus! =

M. Kesomaa.

Saaki ootab kalamees,
päiksetõusust saadik.
Miks sa särar kala vees,
mööda ujud paadist?

Nõnda siis Tarmo istus ja
õngitses õhtul pimedas ring
hommik leidis jõelt jällegi ta
ussidele ujumist õpetamas.

Päris ilma, ei jäänud, aga
lubatud uhhaa asemel sõime
isukalt praetud makarone.
Saagiks oli üks luine sär-
jereeg. Sellegi ruias Urmas
endale, et krale näidata,
missuguse kala ta püüdis,
et siis asitõendi olemasolul
nõutada luba spinningu
ostmiseks. Muidu emad ik-
ka ütlevat, et sa pole ühtki
kala koju toonud, mis spin-
ningut sa tahad. Küll need
emad ikka on! Justkui
saaks üks endast lugupi-
dar kalamees püüda kala
ühe alama viistaga kui
spinning.

Ja peagi kussuris jõel vahvate piraa-
tride laev "Lendav Nool".

Üks kohalik nooruk
lubas meid oma paa-
ti kasutada. Sellega sai
avastatud "kauged
maid ja röövel raa-
du".

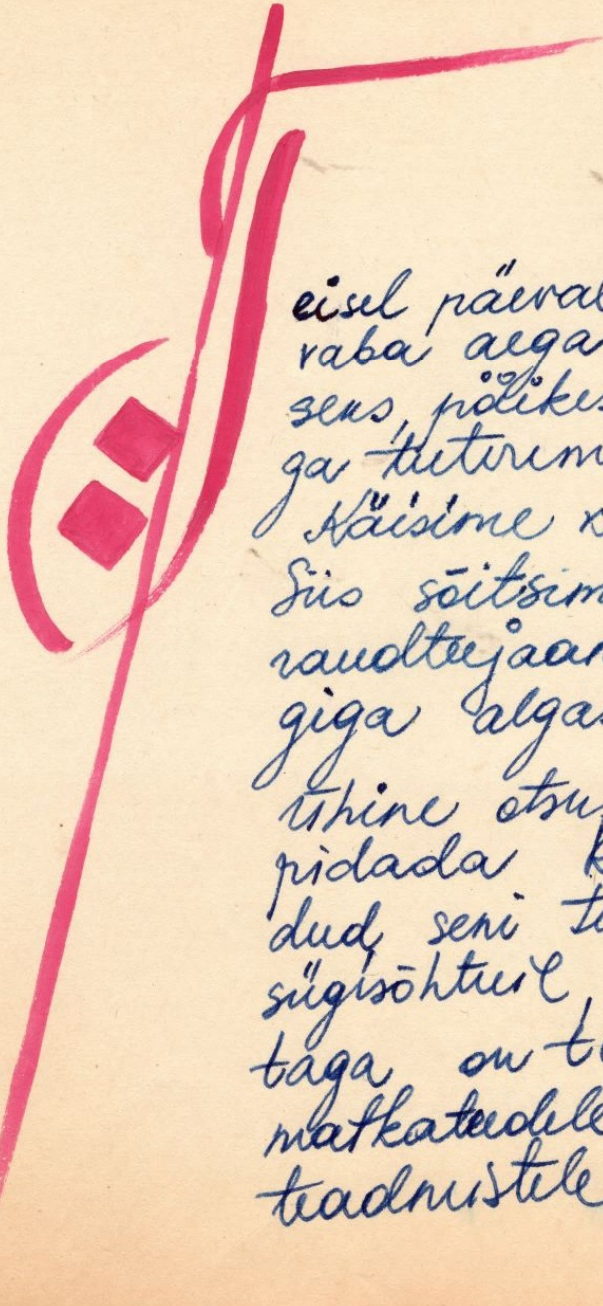

Kaunid paigad on me ees.
Ikka kaugele viib meie tee.

Ennen avarõista Rapla
jaamas liikendati son-
gite mineku ootajaga
ajalhest uudliste lu-
genisega, sot kaas
päeva olime täieli-
kus kultuuripaper-
duses. Püüdes
radio, ajalust
jne. Aga maailmas
tõinuspäru
huvitavad va-
hepeal.

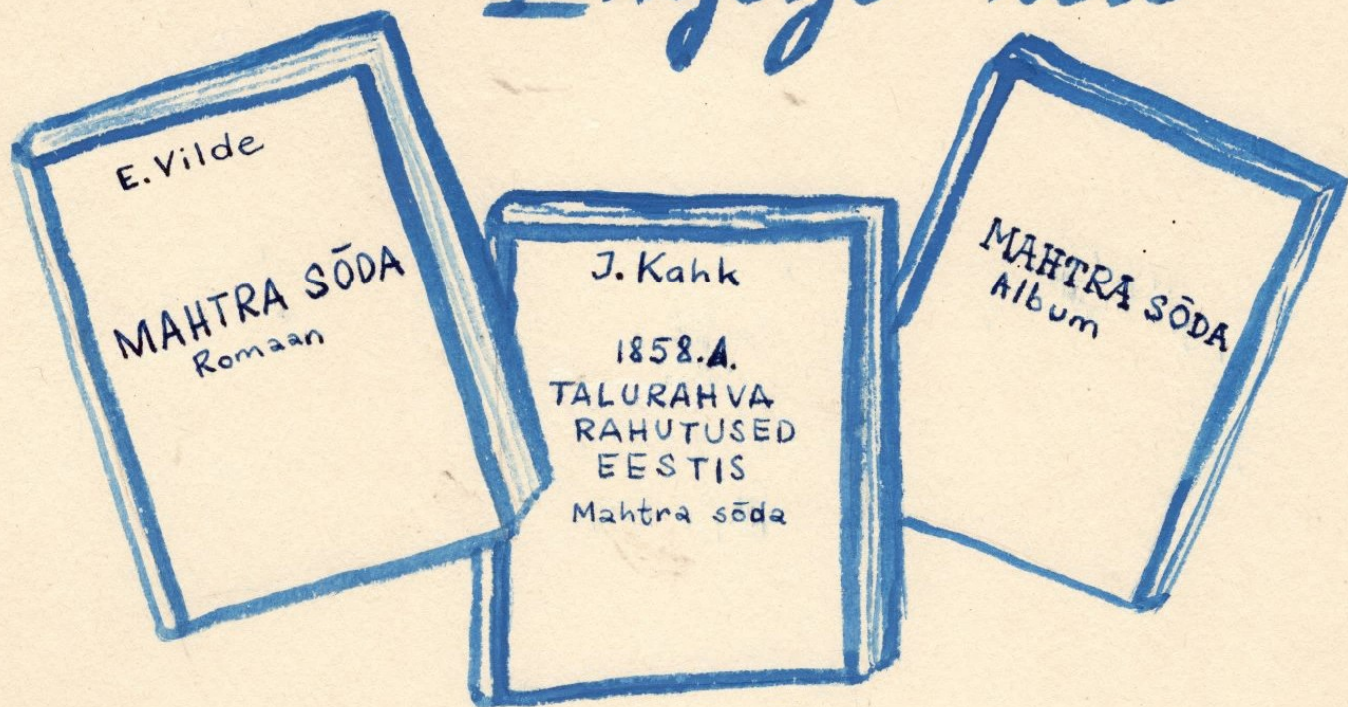

eisel päeval oli meil hulganisti
vaba aega nii paadiga sõitmi-
seks, põikese võtmiseks ja ümbruse-
ga tutvumiseks lähemalt.

Käisime ka Maidla lastekodus.
Siis sõitsime jaagratastega Rapla
raudteijaama ning kojusõit ren-
giga algaski.

Uhine otsus oli, et matka võib
pidada kerdaläinuks. On käi-
nud seni tundmatuis paigus ning
sügisõhtul kui rihma tibat akna
taga on tore mõelda käidud
matkateele, saadud muljetele ja
teadmistele.

Lugege neid

Ning „Mahtsa“ ja „Anija mehed“ –
Ants Tertsius, Võllamäe Päärn!
Kõik Vilde loomingulehed
meid veenavad: leplikkus väärt.

P. Rummo